

УДК 378.126:371.132:7.05

Захарова С.Г.,

к. н. держ. упр.,

Класичний приватний університет, Запоріжжя

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ

Анотація. Фахова підготовка майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах – порівняно новий освітній напрям, що активно розвивається. Професія дизайнера характеризується специфікою, що вирізняє її серед інженерних і суто художніх професій, оскільки вона поєднує в собі матеріальну та творчу діяльність.

Ключові слова. Дизайн, професійна освіта, мистецький навчальний заклад, психолого-педагогічні аспекти.

Постановка проблеми. Удосконалення вивчення дизайну у вищій школі полягає в зміні змісту та методів навчання на основі врахування специфіки художньо-проектної діяльності, вікових особливостей його опанування, оптимального співвідношення теоретичної та практичної діяльності. Це дозволить вибудувати систему естетичного виховання студентів засобами цього виду мистецтва. Система повинна передбачати послідовний ввід студентів у світ дизайну: від пізнання мови до вивчення сучасного стану цього виду мистецтва, осмисленого відношення до художньо організованого предметного середовища, від формування елементарних умінь зображати конкретні об'єкти до понять про художньо-проектну діяльність та посилення практичних навичок.

Аналіз останніх досліджень. За словами Л.В. Оружі, розвиток сучасного дизайн-виробництва актуалізує питання професійної підготовки майбутніх фахівців з дизайну. Становище, що склалося в Україні у сфері підготовки фахівців з дизайну вимагає розробки і реалізації дієвих заходів щодо впровадження дизайнерської освіти. Зарубіжний досвід педагогічних систем вказує на особливу зацікавленість дизайном у всіх сферах життя, а в таких країнах, як Велика Британія, Японія, цю проблему піднесено до рангу державної політики [9].

Слід відмітити, що дизайн як особливий вид творчої художньої діяльності

представлено в працях Р. Б'юканана, В. Я. Даниленка, Дж. Джонса, М. С. Кагана, Є. М. Лазарева, Ю. Г. Легенького, В. В. Лубенка, Т. Мальдонадо, А. Моля, В. Ф. Рунге, Г. Саймона, В. В. Сеньковського, В.Ф. Сидоренка, О. Л. Шевнюк та ін.

Роль мистецтва в художньому розвитку особистості майбутнього фахівця розкрита в працях О. Г. Асмолова, В. Р. Аронова, Ю. С. Асєєва, В. Л. Глазичева, Д. В. Лебедева, О. Я. Пономарьова, В. І. Пузанова, О.П. Рудницької та ін. Історико-педагогічні аспекти дизайнерської освіти в Україні та за кордоном розкривається в працях О. Я. Боднаря, О. В. Бойчука, Т. В. Костенка, С. П. Мигалія, Е. П. Миська, С. В. Рибіна, М. Р. Селівачова, А. В. Чебикіна, Є. В. Черневича, Р. Т. Шмагала, М. І. Яковлєва. Водночас питання удосконалення дизайнерської підготовки залишається відкритим.

Дослідженню сучасних проблем професійної підготовки фахівців художнього профілю, особливостей становлення і розвитку творчих якостей обдарованої особистості значну увагу приділили у своїх наукових працях Є. А. Антонович, І. Є. Васильєв, Г. Є. Гребенюк, В. Я. Даниленко, В. С. Локшин, В. О. Радкевич, С. В. Рибін, В. Ф. Рунге, В. В. Сеньковський, О. С. Чебоненко, В. В. Щербина, В. О. Яблонський, Ю. А. Азаров, Г. О. Балл, С. О. Сисоєва та ін.

Важливою умовою підготовки фахівців художнього профілю, як зазначає М. П. Лещенко, є готовність педагога до реалізації особистісно-орієнтованої освітньої системи, зокрема через впровадження мистецького компонента в педагогічний процес [10].

Організацію навчально-виховного процесу у художніх навчальних закладах на засадах синтезу мистецтв обґрунтував відомий російський вчений В. В. Лубенко, наголошуючи на важливості духовно-практичного способу засвоєння особистістю традицій народного, декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва і на цій основі нагромадження власного творчого потенціалу щодо художнього проектування та виготовлення мистецьких творів.

Необхідність наукового підходу в реалізації дизайнерської освіти, спрямування її на виявлення потенційних можливостей та розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців засобами дизайну обґрунтувала у своїх працях О. В. Вишневська. На її думку, процес інтеграції основ дизайну і професійної освіти сприятиме активізації майбутніх фахівців у творчо-дослідницькій діяльності [8].

Формулювання цілей статті. Проаналізувати вплив психолого-педагогічних факторів на процес фахової підготовки майбутніх фахівців з дизайну та виявити найбільш дієві педагогічні умови викладання в вищих навчальних закладах художнього профілю.

Основна частина. До важливих завдань функціонування навчальних закладів художнього профілю належить створення освітньо-виховної системи, яка забезпечує необхідні умови для морально-естетично-інтелектуального розвитку особистості, системи «синтезуючої» людський світогляд. І лише за цих умов художньо-освітня діяльність стає основним елементом педагогічного процесу підготовки майбутніх дизайнерів у вищому навчальному закладі інноваційного типу [1, 2].

Організаційно-педагогічні засади функціонування мистецького навчального закладу – це сукупність структурних, науково-методичних, педагогічних, матеріально-технічних умов, що характеризують і забезпечують навчально-виховний процес.

До організаційно-педагогічних засад, що забезпечують високий рівень професійної майстерності викладачів, слід віднести вдало побудовану структуру методичної роботи.

Відомо, що методична робота – це заснована на досягненнях науки та передового досвіду система аналітичної, організаційної, діагностичної, пошукової, дослідницької, науково-практичної, інформаційної діяльності з метою удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників та підвищення ефективності навчально-виховного процесу [6].

Основними принципами методичної роботи мистецького вищого навчального закладу є:

- демократизація та гуманізація навчального процесу;
- цільовий підхід до організації методичної роботи відповідно до програмних цілей мистецького вищого навчального закладу та напрямів його діяльності;
- науковість, системність, оперативність, мобільність, прогностичність, оптимальне поєднання індивідуальних та колективних форм;
- пріоритетність знань і моральних цінностей;

– організація роботи з науково-педагогічними кадрами на основі врахування їх потреб й рівня професійної компетентності.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що в першу чергу педагогічні умови є тими обставинами, від яких залежить і відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості.

До педагогічних умов організації професійного навчання фахівців художнього профілю відноситься: якісне планування навчально-виховного процесу; відбір і структурування змісту професійно-художньої освіти з урахуванням вимог державного стандарту, особливо варіативної компоненти; дотримання чіткої послідовності вивчення загально-художніх і спеціальних дисциплін, проведення практики; поєднання різних форм організації навчання; використання сучасних педагогічних технологій (наприклад, концентроване навчання); залучення студентів до самостійної, дослідно-пошукової діяльності;

запровадження інноваційної системи контролю знань і вмінь майбутніх фахівців художнього профілю, що ґрунтується на самооцінці власної професійно-художньої діяльності, на взаємозв'язках змісту навчання і вимог сучасного художнього виробництва до підготовки компетентного майстра-художника [3].

Наголосимо, що у процесі навчання студентів у вищих навчальних закладах увага традиційно зосереджується на їх професійній і мистецькій підготовці, що не виключає, а навпаки посилює роль психолого-педагогічної підготовки. Адже професійна підготовка майбутнього дизайнера спрямована на реалізацію низки завдань, серед яких чільне місце посідають творчі (розвиток персональних творчих здібностей студента, критичного і проблемно-орієнтованого мислення, прищеплення навичок творчо переосмислювати власні здобутки); професійно зорієнтовані (розвиток здібностей вільно орієнтуватися у сучасній дизайнерській професії і рефлексивної самооцінки в системі творчого проектування); науково-теоретичні (розвиток у студентів зацікавленості до дизайн-освіти, дизайн-діяльності, підтримка самостійної дизайн-творчості). Водночас одним із її суттєвих недоліків є відірваність від викладацької діяльності. Зміст чинних навчальних програм психолого-педагогічного циклу

завичай спрямовується на висвітлення системи понять, законів і закономірностей без урахування необхідної зорієнтованості на педагогічні функції та дії.

Виходимо з положення про те, що успішну підготовку майбутнього фахівця-дизайнера визначає:

- а) фундаментальна професійна підготовка;
- б) мистецька підготовка з урахуванням сучасних інновацій;
- в) професійно спрямована психолого-педагогічна підготовка, що у сукупності є важливою передумовою підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах до професійної діяльності.

Розглянемо тепер такий педагогічний аспект фахової підготовки майбутніх дизайнерів, як функціональна роль творчого складу мислення у становленні особистості, при цьому дизайн ми розуміємо як школу творчого мислення. Мистецтво приховує у собі величезні потенційні можливості для зцілення людей від морально-естетичного занепаду, духовного зубожіння. Людина завдяки сприйманню мистецтва та власній художній творчості розвиває почуття, що дає їй можливість не бути байдужою до чужого болю, переживань, драматичних подій тощо, допоможе вибратись з тенет примітивізму, духовної відсталості.

У процесі формування естетичних творчих якостей та вмінь майбутніх дизайнерів ми виділяємо два основних напрямки розвитку творчих здібностей. Перший напрямок має за мету розвиток індивідуальних здібностей шляхом набуття практичних умінь у процесі навчальної творчої роботи на заняттях з художніх дисциплін. Другий напрямок пов'язаний з питаннями виховного характеру і зумовлює формування творчих якостей особистості, зокрема творчого складу мислення [1].

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень свідчить про зростання уваги до проблеми систематизації чинників, що забезпечують професійну готовність викладача, формування інтересу до професії і, разом з тим, про недостатню її розробленість на практиці.

Провідним завданням навчального закладу художнього профілю є створення такої системи впливу на студентів, при якій здійснювалося б

самовизначення та самореалізація особистості в культурі, художнє становлення майбутнього фахівця з дизайну [5].

Діяльність педагогічного колективу мистецького навчального закладу в цій системі має спрямовуватися на виконання конкретних завдань:

– організацію процесу пізнання на основі розвитку у майбутніх фахівців з дизайну початкового сприйняття навколишнього середовища, що в результаті сприяє виникненню у них особливого відчуття форми, кольору, творчої уяви, образів відповідно до сформованих естетичних ідеалів, смаків тощо;

– засвоєння майбутніми дизайнерами традицій декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва і на цій основі нагромадження власного творчого потенціалу, спрямованого на художнє проектування та виготовлення мистецьких творів;

– виховання культури студентів на основі вивчення зразків світової художньої скарбниці та відновлення національного етнографічного компонента;

– розвиток культури сприйняття та оцінки художньо-естетичних явищ і предметів;

– розвиток естетичної уяви, виховання художнього смаку, розширення емоційної сфери особистості майбутнього фахівця з дизайну;

– формування художньо-образного мислення, розширення творчого потенціалу студентів.

Реалізація поставлених завдань зумовлює розробку та обґрунтування моделі навчального закладу інноваційного типу.

Неабияке значення у навчально-практичній і науково-дослідній роботі посідає психолого-педагогічна підготовка, яка є динамічним процесом, а її складові – дисципліни психолого-педагогічного циклу – важливими компонентами щодо визначення професійної спрямованості. Результат підготовки майбутніх дизайнерів до викладацької діяльності ми розглядаємо як готовність щодо свідомого вибору професії, наявність теоретичних знань, практичних умінь і навичок, комунікативних умінь, реалізацію творчого задуму, що загалом сприяє передачі знань, умінь і навичок учням.

Виходячи з суті особовоорієнтованої професійної освіти майбутніх

дизайнерів, визначимо основний зміст психологічного супроводу студентів. Найважливішим принципом психологічного супроводу майбутніх дизайнерів виступає визнання права суб'єкта освіти самому приймати рішення про шляхи свого професійного становлення і нести відповідальність за їх наслідки. Супровід же зводиться до створення умов для повноцінного професійного становлення особи, наданню своєчасної допомоги і підтримки, а при необхідності – до здійснення корекції професійного розвитку.

Реалізація соціально-психологічного супроводу можлива за наявності цілісної комплексної програми. Її розробка ґрунтується на наступних принципах:

- враховується потреба студентів в самоорганізації, самовизначенні і саморозвитку;
- признається пріоритет індивідуальності, самоцінності майбутніх дизайнерів, які спочатку є суб'єктом супроводу;
- психотехнології супроводу співвідносяться із закономірностями професійного становлення студентів.

Розвиток майбутніх дизайнерів як особистостей, як суб'єктів діяльності є найважливішою метою вищої професійної дизайнерської освіти і може розглядатися як його системоутворюючий чинник. В рамках когнітивноорієнтованої освіти основна увага приділяється інтелектуальному розвитку студентів. Звідси і дидактична домінанта, яка реалізується на практиці в освіті. Тим часом професійна школа, будучи соціальним інститутом, покликана готувати свого випускника до майбутнього соціально-професійного життя. Іншими словами, становлення фахівця обов'язково припускає розвиток:

- аксіологічної спрямованості й професійної свідомості;
- соціального і професійного інтелекту;
- емоційно-вольової сфери;
- позитивного відношення до світу і до себе;
- самостійності, автономності і упевненості в собі;
- професійно важливих якостей і аутокомпетентності.

Вирішення цих завдань психологічного супроводу майбутніх дизайнерів співвідноситься з етапами професійного навчання і виховання: адаптації,

інтенсифікації і ідентифікації.

Висновки. На основі аналізу впливу психолого-педагогічних аспектів на процес фахової підготовки майбутніх фахівців з дизайну виявлено, що проблеми дизайнерської освіти в Україні стикаються з пошуками конкретних засобів, котрі б дозволили в стислі терміни досягти економічних зрушень.

У процесі навчання студентів у вищих навчальних закладах увага традиційно зосереджується на їх професійній і мистецькій підготовці, що посилює роль психолого-педагогічної підготовки. Вирішення завдань психологічного супроводу майбутніх дизайнерів співвідноситься з етапами професійного навчання і виховання: адаптації, інтенсифікації і ідентифікації. Виявлено такий педагогічний аспект фахової підготовки майбутніх дизайнерів, як функціональна роль творчого складу мислення у становленні особистості. В рамках когнітивноорієнтованої освіти основна увага приділяється інтелектуальному розвитку студентів. Виявлено педагогічні умови організації професійного навчання фахівців художнього профілю, до яких відноситься: якісне планування навчально-виховного процесу; дотримання чіткої послідовності вивчення загально-художніх і спеціальних дисциплін, проведення практики; поєднання різних форм організації навчання; використання сучасних педагогічних технологій (наприклад, концентроване навчання); залучення студентів до самостійної, дослідно-пошукової діяльності; запровадження інноваційної системи контролю знань і вмінь майбутніх фахівців художнього профілю, що ґрунтується на самооцінці власної професійно-художньої діяльності, на взаємозв'язках змісту навчання і вимог сучасного художнього виробництва до підготовки компетентного дизайнера.

Сьогодні дизайн-школи повинні стати не тільки центром професіоналізму, не тільки генераторами нових ідей і методів проектування, але й головно піонерами кардинальних зрушень в самій педагогіці. Педагогічний досвід дизайну є не що інше, як спроба перебороти традиційну концепцію навчання для придбання нових знань, вмінь та навичок, необхідних для вирішення принципово нових задач, що не мають в минулому будь-яких аналогів і прототипів.

Перспективи подальшого дослідження. Подальші розробки в цьому

напрямку будуть пов'язані з пошуком нових методів психологічного супроводу фахової підготовки фахівців з дизайну.

Література

1. Антонович Є.А. Естетичне виховання молоді засобами народного образотворчого мистецтва. – Івано-Франківськ, 1997.
2. Аронов В. Петер Беренс – дизайнер // Матеріали по истории дизайна: Сборник-хрестоматия. – М., 1969. – С. 66–84.
3. Бакушинский А. В. Исследования и статьи. – М.: Сов. художник, 1981. – 163 с.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
5. Богоявленская Д.Б. О предмете и методе исследования творческих способностей // Псих. журнал. – 1995. №6. – С. 49.-58.
6. Борисовский Г. Б. Эстетика и стандарт. – М.: Изд-во стандартов, 1983. – 230 с.
7. Быков В.Н. Научно-технический прогресс и дизайн. В кн.: Научно-технический прогресс и искусство. М.: Изд-во МГУ, 1971.
8. Прусак В.Ф. Компетентісний підхід до формування системи екологічної підготовки дизайнера // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – № 4. – 2011. – С. 24-29.
9. Оружа Л. В. Розвиток дизайнерської освіти в світі // Л. В. Оружа. - Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: -К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. - Вип. 24. - С.168-172
10. Сидоренко В.Ф. Пути перестройки образования // Техническая эстетика. -1990. -№1. -С.5-7.

Аннотація

Zakharova S.G. Psychological and pedagogical aspects preparation of future experts in design. *Профессия дизайнера характеризуется спецификой, которая отличает ее среди инженерных и художественных профессий, поскольку сочетает в себе материальную и творческую деятельность.*

Ключевые слова: *Дизайн, профессиональное образование, художественные учебные заведения, психолого-педагогические аспекты.*

Abstract

Zakharova S. Psychological-pedagogical aspects preparation of future specialists in design. *Training of the future designers in higher education is a relatively new and rapidly developing field. Profession of the designer is characterized by specificity, which distinguishes it among the engineering and artistic professions, because it combines the material and creative activity.*

Keywords: *Design, professional education, art school, psychological and pedagogical aspects.*